

Elisabeth Hovdhaugen

Frafall etter kvalitetsreformen ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU

© NIFU STEP Studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Arbeidsnotat 46/2006
ISSN 1504-0887

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige utgivelser, se www.nifustep.no

Forord

Denne rapporten belyser frafall ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU etter kvalitetsreformen, og er basert på registerdata fra Statistisk sentralbyrå.

Hovedresultater etter analyser på nasjonalt nivå av de samme registerdataene er publisert i den tredje delrapporten fra Evalueringen av Kvalitetsreformen, *Studiestabilitet og studiefrafall* skrevet av Elisabeth Hovdhaugen og Per Olaf Aamodt.

Rapporten er laget på oppdrag av Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU. Elisabeth Hovdhaugen har vært prosjektleder og gjennomført prosjektet. Per Olaf Aamodt og Nils Vibe har bidratt med konstruktive kommentarer til tidligere utkast.

Oslo, 1. desember 2006

Petter Aasen
Direktør

Aris Kaloudis
Forskningsleder

Innhold

Innledning.....	5
Problemstillinger	5
Tidligere forskning	5
Datamateriale og metode.....	9
Begrensninger i dataene	9
Metode.....	10
Sammenligninger	10
Resultater.....	11
Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU sammenlignet med historisk-filosofiske fakulteter ved andre universiteter	13
Humaniora ved NTNU sammenlignet med andre fagområder ved NTNU.....	14
Endringer i rekrutteringen	16
Diskusjon.....	17
Endringer i studentmassen	17
Alder og deltidsarbeid	17
Inntakskvalitet	17
Motivasjon/studiemål	18
Studiestruktur og studiekvalitet.....	18
Referanser.....	19
Vedlegg	21

Innledning

Det har lenge vært kjent at en relativt stor andel av universitetsstudentene avslutter studiene sine uten å fullføre en grad. En spørreskjemaundersøkelse blant universitetsstudenter som begynte sin utdanning høsten 1999, det vil si før kvalitetsreformen, viser at over halvparten av studentene slutter ved universitetet før de har oppnådd graden. Imidlertid har majoriteten av studentene skiftet til et annet lærested og i mange tilfeller også til et annet studium, og bare 17 prosent har sluttet helt i høyere utdanning (Hovdhaugen & Aamodt 2005:9). Tidligere undersøkelser har også vist at frafallet er større ved universitetene enn ved høyskolene (Aamodt 2001), og da fremfor alt ved de frie fakultetene, det vil si Det historisk-filosofiske fakultet, Det samfunnsvitenskapelige fakultet og Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet (Næss 2003). Denne studien viste også at det særlig var et høyt frafall tidlig i studiene, men at de som fortsatte etter første studieår hadde en mer normal studieprogresjon. Med andre ord vet vi fra tidligere at det har vært stort frafall innen humaniora.

Et av tiltakene i kvalitetsreformen var å tilby universitetsstudenter på lavere grad et mer sammenhengende og forhåndsdefinert studieløp enn det som fantes i cand.mag.-graden. En av hensiktene var å oppnå ”en nærmere kontakt og et mer forpliktende forhold mellom institusjon og student” (KUF 2001:29). Dette skulle også gjøre det lettere å planlegge studieløpet for både student og institusjon, samt at ”nærheten ville kunne forhindre frafall i større grad enn i dag”, gjennom bedre veiledning og oppfølging (KUF 2001:29). Det var også tenkt at mer sammenhengende studieløp skulle gi grunnlag for mindre feilvalg og dermed færre forsinkelser.

Bakgrunnen for denne studien er imidlertid at Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU opplever at det også etter kvalitetsreformen er relativt stort frafall blant studentene på lavere grad.

Problemstillinger

Hensikten med notatet er å gjøre en kartlegging av studiefrafallet tidlig i studieløpet ved Det historisk-filosofiske fakultet etter kvalitetsreformen, og sammenligne det både med frafallet ved de andre tre universitetene (Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og Universitetet i Tromsø) og med situasjonen før kvalitetsreformen. Notatet vil ta opp følgende tre problemstillinger:

1. Hva er nivået på frafallet etter kvalitetsreformen for Det historisk-filosofiske fakultetet ved NTNU, sammenlignet med de andre historisk-filosofiske fakultetene ved universitetene?
2. Er det forskjell i frafall før og etter kvalitetsreformen for Det historisk-filosofiske fakultetet ved NTNU?
3. Hvor går studentene som forlater Det historisk-filosofiske fakultetet ved NTNU?

Tidligere forskning

En av de tidligste studiene av frafall i høyere utdanning basert på registerdata er en studie basert på data for to kohorter som sluttet videregående skole i 1994 og 1997 (Aamodt 2001). Den fokuserer på forskjeller i frafallsnivå mellom universiteter og statlige høyskoler. Et hovedfunn er at det var mindre frafall i strukturerte, faste studier enn i løst strukturerte studier. Med andre ord er det mer frafall blant de frie fagstudiene ved Det historisk-filosofiske eller Det samfunnsvitenskapelige fakultet enn ved for eksempel sykepleier- eller førskolelærerutdanningen. Men finnes det også interne forskjeller innad ved universitetet, det er lavere frafall i medisinstudiet og sivilingeniørstudiet enn i frie fagstudier. En annen vesentlig

forskjell mellom frie fagstudier og medisin- eller sivilingeniørstudiet er imidlertid at de to sistnevnte har et mer selektivt opptak.

Det er med andre ord en nær kobling mellom frafall og rekruttering, gjennom at andelen som faller fra i mange tilfeller er relatert til hvor selektiv rekrutteringen til fagområdet er (Tinto 1993:8). Med andre ord er det viktig å vite hvordan rekrutteringen til fagområdet ser ut for å kunne si noe om frafallet. Institusjoner eller fagområder som har svært selektiv rekruttering vil ha lavere frafall, både på grunn av at studentene de tar opp har bedre karakterer og dermed sannsynligvis bedre forutsetninger for å fullføre en høyere utdanning, men også på grunn av at de trolig er mer motivert for akkurat det studiet (Tinto 1993). En studie av rekruttering til Det historisk-filosofiske fakultet ved universitetene viser imidlertid at det ikke har vært særlig stor sosial skjevrekuttering ved HF, sammenlignet med andre universitetsfakulteter (Sandberg 2001).

Studier i humaniora, i likhet med samfunnsvitenskap og naturvitenskap har tradisjonelt vært åpne studier, det vil si alle som oppfyller generell studiekompetanse har adgang. Dessuten har disse studiene en løs struktur, der mange valg er overlatt til studenten. Studenten har dermed stor grad av frihet i sin studiehverdag, både i forhold til valg av fag men også i forhold til valg av studiemåte. Berg (1997) har vist at mange valg i løpet av studiet forlenger studietiden, og det er tenkelig at mange valg også kan påvirke sannsynligheten for frafall. Etter innføringen av faste studieprogrammer er det imidlertid en rekke studier som har fått poengkrav, da det er flere søkere enn studieplasser. Dette gjør at universitetet i større grad enn tidligere kan være selektive med hvilke studenter de tar opp og det skulle i sin tur gjøre at frafallet minsker.

Næss (2003) har gjort en studie av frafall og fullføring blant studenter ved de frie fakultetene, det vil si i humaniora, samfunnsvitenskap og naturvitenskap, basert på samme data som Aamodt (2001). Han finner at det generelt er stort frafall, i løpet av de to første årene "forsvant" halvparten av studentene fra fagområdet de hadde begynt på, og frafallet er størst i samfunnsvitenskap. Imidlertid var det mange av de som sluttet som likevel fullførte en høyere utdanning, men de skiftet fagområde eller lærested (Næss 2003:10-11).

Hovdhaugen & Aamodt (2005) gjennomførte i 2005 en spørreskjemaundersøkelse av frafall blant studenter som begynte på humaniora, samfunnsvitenskap og naturvitenskap ved Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og NTNU høsten 1999. Studentene rapporterte med andre ord om frafall og fullføring ca fem år etter at de hadde begynt på universitetsutdanningen sin. Svarprosenten i undersøkelsen er 50,3 prosent. Utgangspunktet for undersøkelsen var institusjonelt frafall, det vil si at over halvparten av studenter forlater lærestedet uten å fullføre en grad. Imidlertid viser undersøkelsen, i likhet med Næss (2003), at bare et mindretall av disse har sluttet helt i utdanning og at hoveddelen har skiftet lærested, i mange tilfeller til en høgskole. Det er en større andel av studentene innen humaniora og samfunnsvitenskap enn i naturvitenskap som skifter til et høgskolestudium.

Undersøkelsen viser at det generelt er små forskjeller i frafall mellom universitetene, men at det er forskjeller mellom fagområdene. Frafallsprosenten generelt ved NTNU ligger på 17,2 prosent, mens frafallsprosenten er 16,6 prosent ved både Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen (Hovdhaugen & Aamodt 2005:67). Andelene som slutter er for øvrig i høy grad overensstemmende med det Næss (2003) fant basert på registerdata. Dette er interessant, da det som regel blir registrert høyere frafall i en undersøkelse basert på registerdata enn i en data fra en spørreskjemaundersøkelse.

Dersom vi ser på andel som har skiftet til et annet lærested gjelder det for 45 prosent av studentene ved Universitetet i Oslo og 55 prosent av studentene ved Universitetet i Bergen og NTNU. Med andre ord var det en litt større andel som skiftet lærested ved Universitetet i Bergen og NTNU enn ved Universitetet i Oslo (Hovdhaugen & Aamodt 2005:43).

Ser vi bare på andelen som faller fra eller skifter lærested blant studenter ved Det historisk-filosofiske fakultet, finner vi at det i gjennomsnitt gjelder for 16,4 prosent respektive 55,6 prosent (Hovdhaugen & Aamodt 2005:43, 67). På grunn av at det var forholdsvis få respondenter som har sluttet i høyere utdanning er det ikke mulig å bryte ned den på universitet, men det er en noe høyere andel som har sluttet blant studenter i samfunnsvitenskap og naturvitenskap enn det er i humaniora (Hovdhaugen & Aamodt 2005:67). Blant de som har skiftet lærested er det også små forskjeller, det var 52 prosent av studentene ved Universitetet i Oslo som skiftet til et annet lærested, mens tilsvarende tall for NTNU og Universitetet i Bergen var 56,7 respektive 59,3 (Hovdhaugen & Aamodt 2005:44). Forskjellene er imidlertid ikke signifikante.

Resultatene fra Hovdhaugen & Aamodt (2005) skulle tilsi at det i liten grad er forskjeller mellom de tre universitetene, eller at vi i hvert fall kan forvente å finne små forskjeller i frafallsmønstre før kvalitetsreformen.

Et annet viktig funn i Hovdhaugen & Aamodt (2005) er at studentene opplever det å skifte lærested og det å slutte i høyere utdanning nokså forskjellig. Flesteparten av studentene som har skiftet lærested opplever det som noe positivt, at de har funnet frem til hva de faktisk ønsker å gjøre. Mønsteret er mer tvetydig for studenter som har sluttet i høyere utdanning, her er det omtrent halvparten som har opplevd at det var noe positiv og halvparten som opplevde det som et nederlag (Hovdhaugen & Aamodt 2005:105).

Funnene i Hovdhaugen & Aamodt (2005) stemmer godt overrens med funnene til Rønningen (1999). Hun gjennomførte en analyse av frafall ved NTNU, basert på spørreskjema-data, og fant at hoveddelen av de studentene som har sluttet ved NTNU hadde begynt å studere ved et annet lærested. Rønningen finner at studenter som begynner på en utdanning i humaniora, samfunnsvitenskap og naturvitenskap ofte er motivert for høyere utdanning, men at de ikke har bestemt seg for endelig mål med utdanningen. Omtrent en tredjedel av respondentene rapporterer at de hadde som opprinnelig plan å bare ta deler av utdanningen sin ved NTNU, med andre ord kan prøving og feiling i forsøket på å finne ut hva en skal utdanne seg til være noe av forklaringen på det store institusjonelle frafallet fra universitetene (Rønningen 1999:24-26).

I en rapport basert på samme datamateriale som brukes i denne rapporten finner Hovdhaugen og Aamodt (2006) at det er noen små, men signifikante forskjeller mellom universitetene generelt. NTNU har generelt høyere stabilitet blant sine studenter enn de andre lærestedene, både gjennom at de har en større andel som blir ved universitetet og gjennom at de har lavere andel som slutter. Imidlertid viser det seg at NTNU, til forskjell fra de andre tre universitetene faktisk holder på en lavere andel av studentene sine etter kvalitetsreformen enn før og at andelen som ikke lenger er student også øker (Hovdhaugen og Aamodt 2006:31). Med andre ord har NTNU enn nedgang i studiestabiliteten etter kvalitetsreformen, mens det er en økning eller i hvert fall stabilitet ved de tre andre universitetene.

Dermed ser det ut til at NTNU skiller seg fra de andre universitetene i forhold til frafall i første studieår etter kvalitetsreformen. Spørsmålet blir da hva dette kan skyldes.

Datamateriale og metode

Datamaterialet i denne undersøkelsen er et registerdatamateriale fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) over alle *nye studenter* høsten 1999 og 2003. Definisjonen av nye studenter omfatter studenter som var registrert i høyere utdanning for første gang på de to aktuelle tidspunktene. Dermed skiller seg SSBs definisjon av ”nye studenter” fra definisjonen som brukes i Database for høyere utdanning (DBH). Denne omfatter alle som begynte ved et lærested for første gang.

I de foreliggende dataene har vi ikke informasjon om hele kullet som begynte i utdanning høsten 1999 og høsten 2003, bare om de som ikke har studert tidligere. Definisjonen ”nye studenter” i SSB data inkluderer alle som forekommer i registeret for første gang med utdanning på nivå 6 eller høyere, også de som første gangen de forekommer er registrert med en fullført utdanning. Fordi vi i dette materialet er interessert i å studere de som er i utdanning, er de som er registrert med en fullført utdanning første gangen de forekommer i registeret tatt ut av materialet. Videre har vi konsentrert oss om lavere grad, med andre ord er det studentene på lavere grad ved Det historisk-filosofiske fakultet som står i fokus. Sorteringen for å få frem studenter på lavere grad er først og fremst basert på NUS2000-kode, men det er også tatt hensyn til hvilket klassetrinn studentene er registrert på.

Begrensninger i dataene

Det finnes flere begrensninger i data som det er viktig å ta hensyn til i analysene. I analysene er det viktig å være klar over at det i datasettet ikke er informasjon om alle studenter, bare om studentene som er førstegangsregistrert i høyere utdanning. Vi har bare tilgang til data for overgangen mellom første og andre studieår for 2003-kullet, og det er ulike måter å registrere fakultets- eller fagtilhørighet før og etter kvalitetsreformen. Dette har i sin tur implikasjoner for hvordan data bør tolkes.

Den første begrensningen er at vi ikke har tilgang til informasjon om hele kullet som begynte i 1999 og 2003, bare de studentene som er førstegangsregistrert i høyere utdanning. Dersom det ikke er noen forskjell på de to studentkullene i forhold til hvilke studenter som rekrutteres til Det historisk-filosofiske fakultet vil det heller ikke ha noen virkning på resultatene. Men dersom det er forskjeller kan det ha påvirkning. Utgangspunkt for studien, antallet nye studenter ved NTNU høsten 1999 respektive høsten 2003 er gjengitt i tabell 1.

Tabell 1: Antall studenter ved HF, NTNU

	1999			2003		
	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn	Alle
Nye studenter ved HF, NTNU	565	280	845	401	201	602
Andel kvinner/menn	66,9	33,1	100,0	66,6	33,4	100,0

Med andre ord ser det ut til at det har blitt færre nye studenter ved Det historisk-filosofiske fakultet fra 1999 til 2003. Imidlertid viser både DBHs data for nye studenter og opptakstallene for HF, NTNU at det er en økning i studietallet på HF i perioden. Dermed er det tenkelig at en større andel av HF-studentene i 2003 har tidligere studieerfaring, det vil si at andelen av fakultetets studenter som er førstegangsregistrert i høyere utdanning har minsket over tid.

Den andre begrensning i registerdataene er at det bare finnes tilgjengelige data for overgangen mellom første og andre studieår for den siste kohorten (2003) og dermed har vi bare mulighet

til å sammenligne frafall tidlig i studieløpet. Imidlertid viser tidligere forskning at en stor andel av frafallet skjer tidlig i studieløpet (Tinto 1993, Yorke 1999, Hovdhaugen & Aamodt 2005). Videre er det viktig å huske på at det er forholdsvis stor mobilitet i den norske studentmassen, gjennom at det er en stor andel studenter som går ut og inn av utdanning. Dermed kan vi anta at mange av de studentene som i tabellene/figurene står oppført som "ikke student" sannsynligvis vil komme tilbake i høyere utdanning på et senere tidspunkt. Internasjonalt kalles slik atferd "stop-out" i stedet for dropout (Tinto 1993: 8), det vil si studenter som slutter og studere for en periode, men som fortsetter i utdanning på et senere tidspunkt.

En tredje begrensning i dataene ligger i hvordan fakultets- eller fagtilhørighet ble registrert før innføringen av kvalitetsreformen. Før reformen kunne studentene velge om de ville søke opptak på et fakultet, eller bare søke forberedende prøver. Imidlertid måtte alle universitetsstudenter begynne med forberedende prøver (ex.phil og ex.fac.) og disse var organisatorisk lagt under Det historisk-filosofiske fakultet. Høsten 1999 var 79,5 prosent av studentene som var registrert ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU registrert på NUS2000-kode for forberedende prøver (619906). Siden det er hoveddelen av studentene, og vi ikke har mulighet til å finne ut hvilken fakultetstilhørighet eller type opptak de egentlig har må vi ta utgangspunkt i alle i analysene. Dette vil medføre at vi sannsynligvis vil få en høyere frafallsprosent enn vi ville ha fått dersom vi bare hadde tatt utgangspunkt i studenter som faktisk hadde opptak på Det historisk-filosofiske fakultet.

Metode

Datamaterialet vil bli analysert ved hjelp av krysstabeller, og i sammenligninger mellom andeler på ulike tidspunkt blir forskjellen signifikantstestet. Signifikante resultater i tabellene er indikert med fet skrift. I noen tilfeller vil funnene i krysstabellene bli fremstilt grafisk, gjennom figurer og diagrammer.

Sammenligninger

Utgangspunktet i rapporten er at vi sammenligner studentstrømmen fra Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU før og etter kvalitetsreformen. Men, for å sette førsteårsfracfallet ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU i perspektiv vil det også bli sammenlignet med et gjennomsnitt for Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og Universitetet i Tromsø, og med andre fakulteter/fagområder ved NTNU. Antall studenter i de ulike sammenligningsgrunnlagene er presentert i tabell 2.

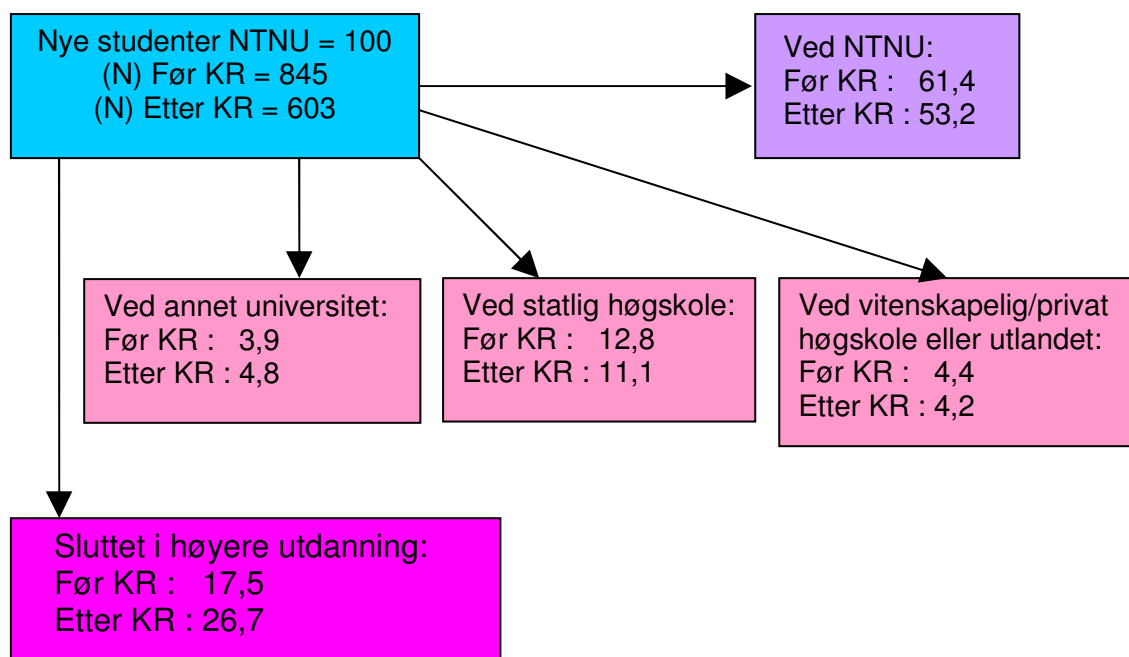
Tabell 2: Antall studenter i sammenligningene

	1999	2003
Nye studenter ved HF, NTNU	845	602
Nye studenter ved de andre tre universitetene	4028	2146
Nye studenter i samfunnsfag, NTNU	447	1006
Nye studenter i matematisk-naturvitenskapelige fag, NTNU	195	228
Nye studenter på siv.ing., NTNU	643	667

Ambisjonen i rapporten er ikke kunne si noe om kausale sammenhenger, det vil si forklare hvorfor studenter faller fra, men gi et overblikk over endringer over tid.

Resultater

For å undersøke studiestabiliteten ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU har vi undersøkt hvor stor andel av de førstegangsregistrerte studentene som begynte høsten 1999 respektive høsten 2003 som fortsatt er ved universitetet det påfølgende året. Dette er illustrert i figur 1. Figuren viser andelen studenter som fortsatt er i utdanning ved universitetet og hvor stor andel som har gått til andre læresteder eller som ikke lenger er student. Vi tar utgangspunkt i de studentene som begynte høsten 1999, det vil si før kvalitetsreformen (KR) og de som begynte høsten 2003, det vil si etter reformen. De summer til 100 prosent for hvert av årene. Tallgrunnlaget finnes gjengitt i vedleggstabell 1 og 2.

Figur 1: Studentstrømmer ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU fra 1999 til 2000
Førstegangsregistrerte studenter

Figur 1 viser at det er en lavere andel som fortsatt er ved NTNU etter kvalitetsreformen, 53,2 prosent, sammenlignet med 61,4 prosent før. Endringen er statistisk signifikant på 1 % nivå. Med andre ord ser det ut til at universitetet holder på færre studenter etter reformen enn det gjorde før. Videre finner vi at det er svært små endringer i overganger til andre læresteder, de er ikke signifikante. Både før og etter reformen bytter omtrent 4 prosent av studentene til et annet universitet, drøyt en av ti bytter til en statlig høgskole, mens det er svært få som bytter til en vitenskapelig høgskole, en privat høgskole eller til utlandet. Vi finner derimot en forholdsvis kraftig økning i andel studenter som ikke lenger er i høyere utdanning etter et år, fra 17,5 prosent i 1999 til 26,7 prosent i 2003, og denne økningen er signifikant. Faktisk er økning i andel av studentene som har sluttet i høyere utdanning til og med noe større enn nedgangen i andel som fortsatt er ved NTNU.

Figuren over viser andelen som fortsatt er ved NTNU etter et studieår, men det kan også være interessant å se på overganger internt på universitetet. Hvor stor andel av studentene som begynte ved Det historisk-filosofiske fakultet fortsatte å studere humaniora etter første studieåret? Her må vi huske på at registreringen i 1999 var slik at alle studenter som begynner på ex.phil. blir registrert med fakultetstilhørighet til Det historisk-filosofiske fakultet det

første året, uavhengig hvilket fakultet de faktisk hadde opptak på, og om de i det hele tatt hadde opptak på et fakultet. Dermed vil den observerte avgangen fra Det historisk-filosofiske fakultet fra 1999 til 2000 sannsynligvis være noe større enn den reelle.

Tabell 3: Andel av HF studentene som fortsetter ved HF året etter respektive bytter til et annet fagområde

	<i>HF</i>	<i>SV</i>	<i>MN</i>	<i>Andre fag</i>	<i>N</i>
1999, antall	222	238	35	24	519
1999, andel	42,8	45,9	6,7	4,6	100
2003, antall	262	35	5	18	320
2003, andel	81,9	10,9	1,6	5,6	100

Tabell 3 viser de som begynte ved HF og som fortsatte i utdanning ved NTNU året etter. Dersom vi holder andelen som har falt fra utenfor ser vi at over 80 prosent av de som begynte på HF, NTNU i 2003 fortsatt er der året etter. Til sammenligning er det bare i overkant av 40 prosent av NTNU-studentene som var registrert ved HF høsten 1999 som fortsatt er ved det fakultetet høsten etter. Her illustreres med andre ord registreringsforskjellene på de to tidspunktene, som er beskrevet i kapittelet *Datamateriale og metode*. I 1999 ble alle studenter som begynte på ex.phil registrert med tilhørighet på Det historisk-filosofiske fakultet, til tross for at nesten halvparten av dem egentlig skulle studere ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet. På grunn av dette vil vi i fortsettelsen se på hvor stor andel av HF-studentene ved NTNU som fortsatt er ved samme universitet, ikke nødvendigvis om de fortsatt er ved Det historisk filosofiske fakultet.

Det historisk filosofiske fakultet er et svært sammensatt fagområde, som spenner fra språkfag og kulturfag til dans og drama. På grunn av hvordan fag ble registrert før kvalitetsreformen er det ikke mulig å sammenligne etter fagområde innenfor HF, men for kullet som begynte etter reformen er det mulig. Vi skal derfor se nærmere på hvor stor andel av studenter på ulike programmer og enkeltemner som fortsatt er ved NTNU året etter, hvor stor andel som har skiftet til et annet lærested og hvor stor andel som har sluttet i høyere utdanning (tabell 4). Vi gjør oppmerksom på at det er mange fagområder som har svært få studenter, og at de fire første gruppene er noe sammensatte, mens studieprogrammene og ex.phil består av studenter som bare er registrert på denne NUS2000-koden.

Tabell 4: Andel studenter som begynte på ulike humanistiske fag høsten 2003, etter skoleslag høsten 2004. Prosent.

	<i>Samme univ.</i>	<i>Annet univ.</i>	<i>Statlig høgskole</i>	<i>Vit./privat høgskole /utlandet</i>	<i>Ikke student</i>	<i>N</i>
Språkfag	55	8	10	5	23	40
Historie, kultur, religion	53	3	16	5	23	62
Musikk	72	2	6	4	16	50
Teater og dans	59	3	6	0	32	34
Bachelor språk og litteratur	54	6	14	4	21	84
Bachelor kultur- og samfunnsfag	54	8	11	5	23	93
Bachelor kunst, medier og kommunikasjon	54	4	9	3	30	164
Ex.phil	31	6	17	6	40	70
Gjennomsnitt, hele HF	53	5	11	4	27	597

Tabellen viser at de aller fleste fagområdene/programmene har like stor andel studenter som fortsetter ved NTNU, det er bare musikk og ex.phil som skiller seg ut. Det er en vesentlig høyere andel av studentene ved musikk, og en lavere andel av studentene som bare tar ex.phil som fortsetter ved NTNU etter første studieår. I forhold til andel som ikke lenger er student etter første studieår skiller seg også musikk og ex.phil ut, ved at de har lavere respektive høyere frafall enn gjennomsnittet. Alle de andre fagområdene/programmene ligger rundt gjennomsnittet. Dersom vi ser på andelen som skifter til et annet universitet eller en statlig høgskole, ser vi at det er en større andel av studentene på språkfag, bachelor språk og litteratur og bachelor kultur- og samfunnsfag som skifter lærested. I tillegg er det en høyere andel enn gjennomsnittet blant studenter på historie-, kultur-, religionsfag og ex.phil som skifter til en statlig høgskole. Forskjellene mellom ulike fag er sannsynligvis delvis uttrykk for hvilke muligheter det finnes for å skifte lærested. For studentene i musikk, teater og drama finnes ikke tilsvarende studietilbud andre steder, mens det finnes i mange av de andre fagene. I tillegg kan høy andel som skifter til et annet lærested variere etter hvor fast tilknytning de har til NTNU, det vil si om de har opptak på et program eller et enkelt emne/årshet. Imidlertid finner vi ikke at studentene som er registrert på et bachelorprogram skifter lærested mer sjelden enn de som ikke har programtilhørighet. Her er mønsteret generelt svært heterogent.

Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU sammenlignet med historisk-filosofiske fakulteter ved andre universiteter

Spørsmålet vi nå skal undersøke er om nedgangen i andel studenter som fortsetter ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU er noe som er spesielt for NTNU, eller finner vi samme mønster ved de andre universitetene? Vi vil i disse analysene se dels på gjennomsnittet av alle de fire universitetene, NTNU inkludert, og på NTNU sammenlignet med de tre andre universitetene.

Tabell 5: Andel studenter som begynte på humanistiske fag høsten 1999, etter skoleslag høsten 2000. Gjennomsnitt for alle universitetene, og NTNU sammenlignet med de andre. Prosent.

	<i>Samme univ.</i>	<i>Annet univ.</i>	<i>Statlig høgskole</i>	<i>Vit. høgskole</i>	<i>Privat høgskole</i>	<i>Ut-landet</i>	<i>Ikke student</i>	<i>N</i>
Alle universitetene	46,8	7,5	10,9	0,9	5,4	3,3	25,1	4873
NTNU	61,4	3,9	12,8	0,4	2,5	1,5	17,5	845
Andre universitet	43,8	8,2	10,6	1,0	6,0	3,7	26,6	4028

Tabell 6: Andel studenter som begynte på humanistiske fag høsten 2003, etter skoleslag høsten 2004. Gjennomsnitt for alle universitetene, og NTNU sammenlignet med de andre. Prosent.

	<i>Samme univ.</i>	<i>Annet univ.</i>	<i>Statlig høgskole</i>	<i>Vit. høgskole</i>	<i>Privat høgskole</i>	<i>Ut-landet</i>	<i>Ikke student</i>	<i>N</i>
Alle universitetene	50,6	4,3	10,1	0,8	3,2	2,3	28,8	2747
NTNU	53,2	4,8	11,1	0,7	1,8	1,7	26,6	601
Andre universitet	49,8	4,1	9,8	0,8	3,6	2,4	29,4	2146

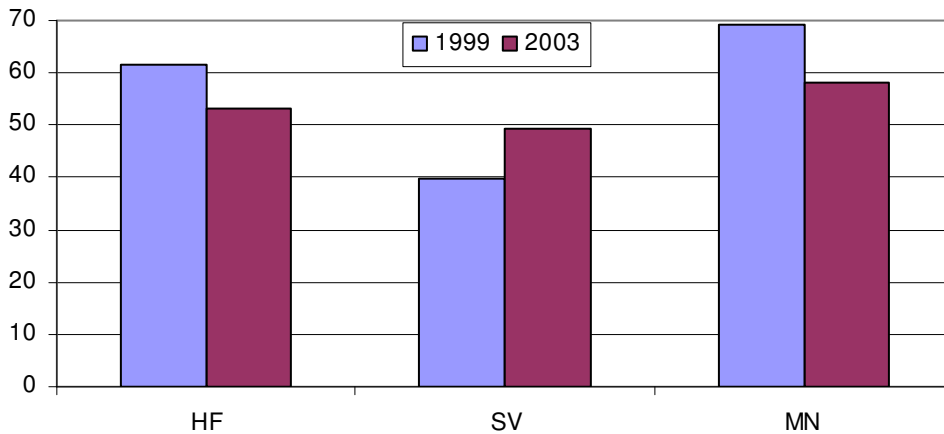
Dersom vi ser på alle universitetene, finner vi at det er en økning i andel som fortsetter ved det samme universitetet fra 1999 til 2003 (tabell 5 og 6). Denne økningen kommer først og fremst av at det er en mindre andel av studentene som skifter til et annet universitet. Hovdhaugen og Aamodt (2006) finner tilsvarende resultater for universitetene generelt. Derimot finner vi at det er en økning i andelen som ikke lenger er student etter kvalitetsreformen, og den er signifikant. Dette samsvarer ikke med funnene til Hovdhaugen og Aamodt (2006), som har sett på frafall og fullføring med utgangspunkt i ulike type læresteder (universiteter/høgskoler). For alle typer lærested har det gjennomsnitt vært en liten nedgang i andel som slutter i høyere utdanning, fra 21,5 prosent til 20,6 prosent (Hovdhaugen & Aamodt 2006:25). Hvis vi sammenligner studenter ved Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU og de andre universitetene finner vi at økningen i andel som slutter etter første studieår gjelder for alle. Dette gjelder også dersom vi ser på det enkelte universitet.

I forhold til andel studenter som fortsetter ved universitetet er det derimot en klar forskjell mellom NTNU og de andre universitetene, gjennom at NTNU har en nedgang på 8 prosent mens det i gjennomsnitt er en økning på 6 prosent ved de andre universitetene. Dermed skiller NTNU seg fra de andre universitetene, gjennom at en større andel av studentene ved Det historisk-filosofiske fakultet forlater lærestedet etter første studieår etter reformen. Analyser av de enkelte universitet viser imidlertid at NTNU og Universitetet i Tromsø har en nedgang i andel studenter som blir, men det er bare for NTNU nedgangen er signifikant. Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen derimot opplever en signifikant økning i andel studenter som fortsetter ved lærestedet.

Med andre ord fremtrer det ulike endringer i studiestabilitet blant studentene i humaniora ved de forskjellige universitetene. Det er uklart hva dette kan skyldes, men det er ikke klart at det skyldes studieordning. Både Universitetet i Tromsø og Universitetet i Bergen har valgt en bachelorstudieordning der studentene begynner med et innføringssemester, bestående av ex.phil og andre felles innføringssemner, også etter innføringen av kvalitetsreformen. Universitetet i Oslo og NTNU har derimot en studieordning på bachelor der studentene begynner med minst et fagkurs første semesteret, i tillegg til ex.phil og eventuelle andre innføringssemner. Dersom forskjellene mellom universitetene skulle komme av forskjeller i studieordning ville Universitetet i Oslo og NTNU sannsynligvis ha hatt samme utvikling.

Humaniora ved NTNU sammenlignet med andre fagområder ved NTNU

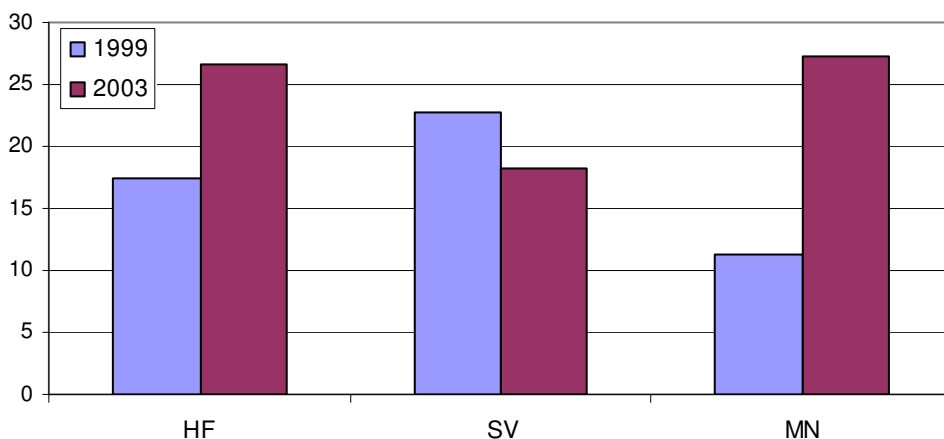
Vi har også mulighet til å sammenligne studiestabiliteten ved Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU med andre fagområder ved NTNU, det vil si sammenligne HF med samfunnsvitenskapelige fag og matematisk-naturvitenskapelige fag. Figur 2 viser andel som fortsatte ved samme universitet etter et studieår. Tallgrunnlaget finnes gjengitt i vedleggstabell V3 og V4.

Figur 2: Andel førstegangsregistrerte studenter som fortsatt er ved NTNU etter et studieår, etter fakultet de begynte ved

Figuren viser det vi har sett tidligere, at det er en nedgang i andel studenter som fortsetter ved NTNU blant HF-studentene. For studenter som begynte på samfunnsvitenskapelige fag (SV) er det derimot en økning i studiestabiliteten etter kvalitetsreformen, fra omtrent 40 prosent til nesten 50 prosent. I matematisk-naturvitenskapelige fag(MN) er det en nedgang, fra 69 prosent før reformen til 58 prosent etter reformen. Imidlertid ser vi at det interne forholdet mellom fagområdene opprettholdes, men med mindre forskjeller i 2003 enn i 1999. Etter kvalitetsreformen er det fortsatt matematisk-naturvitenskapelige fag som holder på størst andel av studentene, mens studiestabiliteten er lavest blant studenter i samfunnsvitenskap.

Dersom vi i stedet ser på andel studenter som forlater lærestedet etter første studieår finner vi det omvendte mønsteret, en økning i andel som forlater høyere utdanning blant studenter i humaniora og matematisk-naturvitenskapelige fag, mens det er en minskning i andel som slutter etter første studieår i samfunnsvitenskapelige fag (figur 3).

Figur 3: Andel som fortsatt er ved NTNU etter et studieår, etter fakultet de begynte ved

Figuren viser at det før reformen var lavere andel som sluttet etter første studieår i historisk-filosofiske fag og matematisk-naturvitenskapelige fag enn i samfunnsvitenskapelige fag, mens det er omvendt etter reformen. Med andre ord er det ikke bare Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU som opplever at andelen studenter som faller fra etter kvalitetsreformen øker, dette gjelder også for Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet.

Endringer i rekrutteringen

Frafall og rekruttering henger nært sammen, med andre ord vil endringer i rekrutteringen til et fagområde kunne påvirke andelen som faller fra. I sammenligninger av de nye studentene ved Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU før og etter reformen finner vi at de eneste variablene som har endret seg er at det har blitt en litt større andel eldre studenter, og at de i gjennomsnitt arbeider og tjener mer enn tidligere. Gjennomsnittsalderen for de nye studentene ved HF, NTNU har økt med omtrent 1 år fra 20,6 år til 21,4 år, mens medianalderen begge årene er 20 år. I forhold til arbeidstid og inntekt har det først og fremst vært økning blant de som har deltidsarbeid (inntil 19 timer per uke) og de som tjener moderat, under kr 200 000 (se tabell 7). Det er ingen endring i kjønns sammensetningen eller i sammensetning etter sosial bakgrunn i perioden.

Tabell 7: Andel med ulik arbeidstid og inntekt, etter år

	<i>1999</i>	<i>2003</i>		<i>1999</i>	<i>2003</i>
ikke i arbeid	67,2	39,3	ingen inntekt	7,8	10,2
inntil 19 timer per uke	23,7	46,0	inntil kr 50000	60,0	49,9
20-30 timer per uke	2,9	5,0	kr 50001 - kr 200000	30,9	36,9
30 timer eller mer per uke	6,1	9,7	kr 200001 eller mer	1,3	3,0
N=100	830	598	N=100	844	599

Fra tidligere studier vet vi at eldre studenter har større sannsynlighet for å falle fra enn yngre studenter (Hovdhaugen & Aamodt 2005:73, Hovdhaugen & Aamodt 2006:52). Amerikanske studier viser også at utsatt studiestart øker sannsynligheten for frafall (Tinto 1993:11). De som arbeider mye ved siden av studiene og som har høye inntekter har også noe høyere sannsynlighet for å slutte i utdanning. Imidlertid viser analyser at litt arbeid og en moderat inntekt har liten eller ingen effekt på frafallssannsynligheten (Hovdhaugen & Aamodt 2006:51). Dermed er det ikke sannsynlig at det er den hele forklaringen til økningen i førsteårs frafall ved HF.

Vi ser med andre ord at det har vært en liten endring i sammensetning av studentene ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU i perioden, og fremfor alt bør endringen i alderssammensetning ses i sammenheng med at det har blitt færre studenter ved fakultetet som er første-gangsregistrerte i høyere utdanning. Som nevnt i kapittelet Datamateriale og metode ser det i dataene fra SSB ut til at det er en nedgang i antall studenter fra 1999 til 2003, mens data fra DBH viser at det er en økning i antall nye studenter ved fakultetet i perioden. Dermed kan vi anta at dette er et uttrykk for en endring i studentmassen, gjennom at det har blitt en større andel av studentene som begynner på HF som har tidligere studieerfaring. Dette støttes også av at det i perioden har blitt innført inntakspoeng på en rekke fag ved fakultetet. Etter kvalitetsreformen og innføringen av studieprogrammer har det blitt mer konkurranse om plassene på visse fag, og det er tenkelig at en større andel av studentene som tar de fagene har tidligere erfaring fra høyere utdanning. Det er videre mulig at disse studentene har et annet frafallsmønster enn de helt ferske studentene, men det har vi ikke mulighet til å undersøke med foreliggende data.

Diskusjon

Vi har sett at det har vært en økning i andel som slutter etter første studieår ved Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU etter kvalitetsreformen, sammenlignet med før. Dette står i kontrast til de andre tre universitetene der førsteårsfrafallet er lavere etter kvalitetsreformen. Med andre ord skiller Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU seg fra de andre tre universitetene. Imidlertid viser en sammenligning av de tre allmennvitenskapelige fakultetene ved NTNU at også ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet er en økning i førsteårsfrafallet, mens det er en nedgang ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet.

Spørsmålet blir da hva økningen i andel som slutter etter første studieår ved Det historisk-filosofiske fakultet kan skyldes. Er endringene reelle eller skyldes det endringer i registreringsrutiner. Dersom vi tar utgangspunkt i at endringene vi har observert er reelle har vi bare mulighet for å liste en rekke antagelser om mulige forklaringer, da datamaterialet og prosjektets omfang ikke gir rom for årsaksanalyser. Men i hovedsak kan vi tenke oss at endringen kan skyldes to typer forhold: trekk ved studentmassen og endringer i studieopplegget.

Endringer i studentmassen

Alder og deltidsarbeid

Som det ble vist i forrige kapittel har det vært en økning i andelen eldre studenter etter kvalitetsreformen, og det kan ha virkning på frafallet. Men økningen i gjennomsnittsalder er forholdsvis moderat, og det er ikke sannsynlig at endringen i alderssammensetning av studentmassen kan forklare hele økningen i andel som faller fra etter første studieår. Samtidig kan det ha en påvirkning, da utsatt studiestart kan øke risikoen for frafall (Tinto 1993). Heller ikke økningen i andel som har arbeid ved siden av studiene kan forklare den kraftige økningen i frafall, det er tross alt slik at mesteparten av studentene arbeider deltid og tidligere studier har vist at arbeid i moderate mengder ikke har noe å si for frafallssannsynlighet (Hovdhaugen & Aamodt 2006:51). Med andre ord finner vi noen mindre endringer i studentmassen, og det er mulig at noe av økningen i førsteårsfrafall ved Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU kan skyldes dette, men hvor mye er vanskelig å si.

Inntakskvalitet

Hvem universitetet velger å ta opp har selvsagt effekt på andelen som faller fra. Amerikanske undersøkelser viser at jo mer selektivt et lærested er desto lavere er frafallsprosenten (Tinto 1993). Med andre ord har inntakskvaliteten på studentene virkning på frafallet. Dessverre har vi ikke tilgang til informasjon om hva studentenes opptaksgrunnlag var, verken i 1999 eller i 2003. Det vi derimot vet er at opptaket til historisk-filosofiske fag var åpent før kvalitetsreformen, mens det etter reformen ble innført poenggrense på noen av studieprogrammene ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU. Imidlertid skulle poenggrense tilsi at det var en større seleksjon blant søkerne og at bare de flinkeste studentene fikk opptak, hvilket i sin tur skulle gjøre at færre sluttet etter første studieår. Men samtidig vet vi ikke noe om karakternivået til studentene som ble tatt opp før reformen, det er mulig at Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU tiltrakk seg studenter med gode karakterer. For å se nærmere på dette måtte vi ha hatt tilgang til data om studentenes karaktersnitt og opptaksgrunnlag, både før og etter kvalitetsreformen.

Motivasjon/studiemål

En annen faktor som kan påvirke frafallet er studentenes motivasjon eller studiemål. I følge Tinto (1993) finnes det en rekke faktorer som påvirker studentens sannsynlighet for å bli ved lærestedet, og hvor sikker studenten var i sitt valg av studium er en av disse. Pascarella og Terenzini (1991) finner at studenter som i stor grad er usikre på sitt studievalg har større sannsynlighet for å falle fra. Motiverte studenter med et klart studiemål om å fullføre en grad har lavere sannsynlighet for å falle fra enn studenter med mer begrensede studiemål. Hovdhaugen og Aamodt (2005) fant derimot at det ikke var noen direkte sammenheng mellom hvor sikker studenten var i sitt valg av studium og frafall, mens det var en sammenheng mellom studiemål og frafall. Jo høyere studiemål studenten hadde desto lavere var sannsynligheten for frafall, og den var spesielt høy for de som bare hadde som mål å ta forberedende prøver. Dataene for HF, NTNU viser at det fortsatt er en stor andel av studentene som bare registrerer seg på forberedende prøver som slutter etter første studieår. Imidlertid finnes det ikke opplysninger om studentens studiemål i registerdataene, og dermed kan vi ikke vite om det er en større andel av studentene som har begrensede studiemål som slutter. Generelt er det viktig å registrere studiemål eller i hvert fall ha mulighet til å skille ut studentene med begrensede studiemål for å få god frafallsstatistikk.

Studiestruktur og studiekvalitet

Strukturen på studieprogrammet eller det enkelte emne kan også påvirke sannsynligheten for frafall. Gjennom kvalitetsreformen er det meningen at studentene skal få mer oppfølging gjennom hele studieløpet, men dette blir sannsynligvis forskjellig praktisert på ulike fag og kurs. Personalundersøkelsen i kvalitetsreformen viser at mange ansatte har lagt om undervisningen og evalueringen i retning av mer obligatorisk skriving og mer skriftlig tilbakemelding, men vi har ikke data om dette før det enkelte fag eller lærested. I gjennomsnitt har 70 prosent av de ansatte ved historisk-filosofiske fag gjort store eller middels store endringer i undervisningen sin (Dysthe et al 2006). Disse resultatene bekreftes også i data fra undersøkelse av studentenes levekår, der det fremkommer at de faktisk får mer oppfølging enn tidligere. Frafallsundersøkelsen blant universitetsstudenter viser også at studentene ønsket seg mer veiledning og oppfølging gjennom studiet, og at de kunne ha forhindret frafall. Med andre ord burte omleggingene av undervisningen i tråd med kvalitetsreformen føre til lavere frafall, men det synes ikke å være tilfelle ved HF, NTNU. Endringene i studiestrukturen burte også isolert sett redusert frafallet, da vi vet fra tidligere undersøkelser at det å velge fag underveis i studiet kan føre til forsinkelser (Berg 1997). Heller ikke det er tilfelle for Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU.

Referanser

- Berg, Lisbet (1997): *Studieløpet. Om tidsbruksvalg, faglige valg og kunnskapsteoretiske valg*. NIFU rapport 3/97, Oslo: NIFU
- Dysthe, O., I. Lima & A. Raaheim (2006): "Pedagogiske endringer som følge av Kvalitetsreformen" i Michelsen, S, & P.O. Aamodt (red.): *Kvalitetsreformen møter virkeligheten* Delrapport 1 fra Evalueringen av kvalitetsreformen Oslo: Norges forskningsråd/NIFU STEP/Rokkansenteret
- Hovdhaugen, E. & P.O. Aamodt (2005): *Frafall ved universitetet En undersøkelse av frafall og fullføring blant førstegangsregistrerte studenter ved Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) høsten 1999* Arbeidsnotat 13/2005 Oslo: NIFU STEP
- Hovdhaugen, E. & P.O. Aamodt (2006): *Studiefrafall og studiestabilitet*. Delrapport 3 fra Evalueringen av kvalitetsreformen Oslo: Norges forskningsråd/NIFU STEP/Rokkansenteret
- KUF (2001): *Gjør din plikt – Krev din rett Kvalitetsreform av høyere utdanning*, St.meld. nr 27 Oslo: Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
- Næss, T. (2003): *Studieprogresjon, studieeffektivitet og frafall ved de frie fagstudiene ved universitetene*. NIFU skriftserie 16/2003 Oslo: NIFU
- Pascarella, E. & P. Terenzini (1991): *How College Affect Students: Findings and Insights from twenty years of research* San Francisco: Jossey-Bass Publishers
- Rønning, W. (1999): *Frafall eller mobilitet – to sider av samme sak? En analyse av årsaker til at studenter slutter ved universitetet* Rapport fra Faglig-sosialt prøveprosjekt ved NTNU Trondheim: NTNU
- Sandberg, E. (2001): *Utdannet, eller bare dannet? En studie av rekrutteringen til høyere grads studier ved Det historisk-filosofiske fakultet* Hovedoppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Oslo: Universitetet i Oslo
- Tinto, V. (1993): *Leaving College*, 2nd ed, Chicago: University of Chicago Press
- Yorke, M. (1999), *Leaving Early Undergraduate Non-completion in Higher Education* London: Falmer Press
- Aamodt, P.O. (2001): *Studiegjennomføring og studiefrafall*. En statistisk oversikt. NIFU skriftserie 14/2001 Oslo: NIFU

Vedlegg

Tabeller som danner grunnlag for figur 1:

Tabell V1: Andel studenter som begynte ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU høsten 1999, etter skoleslag høsten 2000.

	<i>NTNU</i>	<i>Annet univ.</i>	<i>Statlig høgskole</i>	<i>Vit. høgskole</i>	<i>Privat høgskole</i>	<i>Utlandet</i>	<i>Ikke student</i>	<i>Total / N</i>
Antall	519	33	108	3	21	13	148	845
Andel	61,4	3,9	12,8	0,4	2,5	1,5	17,5	845

Tabell V2: Andel studenter som begynte ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU høsten 2003, etter skoleslag høsten 2004.

	<i>NTNU</i>	<i>Annet univ.</i>	<i>Statlig høgskole</i>	<i>Vit. høgskole</i>	<i>Privat høgskole</i>	<i>Utlandet</i>	<i>Ikke student</i>	<i>Total / N</i>
Antall	321	29	67	4	11	10	161	603
Andel	53,2	4,8	11,1	0,7	1,8	1,7	26,8	603

Tabeller som danner grunnlag for figur 2 og 3:

Tabell V3: Andel studenter som begynte ved ulike fakultet ved NTNU høsten 1999, etter skoleslag høsten 2000.

	<i>Samme univ.</i>	<i>Annet univ.</i>	<i>Statlig høgskole</i>	<i>Vit. høgskole</i>	<i>Privat høgskole</i>	<i>Utlandet</i>	<i>Ikke student</i>	<i>N</i>
HF, lavere	61,4	3,9	12,8	0,4	2,5	1,5	17,5	845
SV, lavere	39,8	1,6	28,6	0,0	5,1	2,0	22,8	447
MN, lavere	69,2	2,6	13,3	0,5	1,5	1,5	11,3	195
siv.ing	88,3	1,7	4,0	0,5	0,6	2,3	2,5	643

Tabell V4: Andel studenter som begynte ved ulike fakultet ved NTNU høsten 2003, etter skoleslag høsten 2004.

	<i>Samme univ.</i>	<i>Annet univ.</i>	<i>Statlig høgskole</i>	<i>Vit. høgskole</i>	<i>Privat høgskole</i>	<i>Utlandet</i>	<i>Ikke student</i>	<i>N</i>
HF, lavere	53,2	4,8	11,1	0,7	1,8	1,7	26,6	601
SV, lavere	49,3	5,7	21,2	0,6	3,6	1,5	18,2	1006
MN, lavere	58,3	1,8	9,6	0,9	0,9	1,3	27,2	228
siv.ing	89,8	1,9	3,0	1,2	0,3	0,3	3,4	667